

У. РЕЦЕНЗІЇ

УДК 378.4.016:811.161.2'243(049.32)

ТЕКСТОЦЕНТРИЗМ ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

(Рецензія на монографію Г. Швець. Теорія і практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей. – Київ : Фенікс, 2019. – 529 с.)

Ірина Кочан

*Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра українського прикладного мовознавства
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79001 Львів, Україна
тел.: 032 239 43 55
ел. пошта: kim1950@i.ua
<https://orcid.org/0000-0001-8392-6199>*

У рецензії схарактеризовано монографію київської дослідниці Ганни Швець “Теорія і практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей”. Текстocентризм визначено провідним авторським методом навчання студентів-іноземців. Проаналізовано задекларовані в монографії суб’єктивні та об’єктивні чинники ефективності співпраці студента і викладача, основні напрями системи викладання УМІ, психолого-педагогічні та лінгвістичні засади формування вторинної мовної особистості та інші. Підсумовано, що рецензована праця є цінним теоретико-практичним матеріалом з методики викладання української мови як іноземної.

Ключові слова: текстocентризм, українська мова як іноземна, двомовна особистість, вторинна мовна особистість, мовна політика.

Монографія київської дослідниці присвячена проблемі навчання державної мови іноземців в Україні. Маючи великий досвід викладача і науковця, Ганна Дмитрівна розробила власну методику ефективного опанування мови іноземцями, яка базується на принципах текстocентризму, діалогічної взаємодії, культуροцентричної спрямованості для студентів-іноземців гуманітарного профілю.

У монографії, що складається з чотирьох розділів, досить детально і глибоко проаналізовано історичні й сучасні передумови такої роботи. На початку авторка чітко окреслила суб’єктивні та об’єктивні чинники ефективності співпраці студента і викладача. Суб’єктивні в основному стосуються студентів і охоплюють: мовні здібності, попередній досвід у вивченні мов, індивідуально-психологічні особливості, об’єктивні – мовленнєве середовище, розвиненість відповідної методики, дидактико-методичне забезпечення, організація навчання, матеріально-технічне забезпечення процесу навчання тощо.

У книзі детально схарактеризовано мовну політику держави, окреслено проблеми навчання іноземних студентів не лише українською, а й мовою іншої держави, здійснено екскурс в історію становлення й розвитку викладання української мови як іноземної в закладах вищої освіти України та за кордоном. І кожен із них покликав до створення відповідних навчальних книжок та навчально-методичних матеріалів: підручників, посібників, розмовників, словників, величезний список яких перелічено у роботі, які здебільшого розраховані на конкретного носія мови

(англійської, французької, угорської, польської тощо).

Дуже влучно й актуально розкрито соціологію мовленнєвого середовища у столиці, статистику зростання іноземного контингенту за останні роки у вишах, оскільки Україна стала привабливою на ринку освітніх послуг. Однак на теренах нашої батьківщини ще діють бюрократична система запрошень, відсутність конкурсного відбору за рівнем знань, втручання фірм-посередників тощо.

Неоднозначна мовна ситуація в Україні зумовлює специфічні акценти: 1) конфліктність співіснування в межах єдиної територіальної спільноти кількох мовних особистостей; 2) негативний вплив білінгвізму; 3) необхідність формування національно свідомої мовної особистості тощо.

Авторка констатує, що *мовне питання, зокрема і проблема мови навчання іноземців, отримувало різний вектор розв'язання залежно від політичного клімату в державі*, тому мовна політика в Україні багато в чому була і є непослідовною та незбалансованою. У роботі наведено низку правових і державних документів, які провокували й досі провокують таку ситуацію.

Білінгвізм, який на думку науковиці, визначає мовний портрет сучасної України, має досить довгу історію: від перших спроб у кінці 40-их років минулого століття до численних сучасних досліджень феномена. “Ця ситуація була сформована в умовах бездержавності та інкорпорації українських земель до складу Російської імперії, а потім Радянського Союзу [с.15]. Після здобуття українською мовою статусу державної були закладені підвалини для зміни ситуації (українізації освіти).

Як зазначає авторка, організація навчання іноземців українською мовою в усіх навчальних закладах України здатна розв'язати низку проблем: усі іноземці, що здобувають вищу освіту, повинні вивчати українську мову, хоча б у межах ознайомлювального курсу. Окреслено основні напрями системи викладання УМІ: 1) Українська як мова спеціальності. 2) Українська мова як друга іноземна в межах традиційної славистики. 3) Українська мова як складник системи підготовки фахівців з українознавства. 4) Українська мова в системі підготовки фахівців-міжнародників. 5) Українська як третя іноземна. 6) Українська як предмет самостійного вибору студента.

Уся робота базується на досвіді викладання мови як іноземної у Київському національному університеті імені Т. Шевченка.

Детальний аналіз лінгводидактики за кордоном і в Україні дозволив визначити пріоритетні методи, форми і засоби такої роботи. Г. Швець чітко окреслила два підходи до організації процесу оволодіння професійним мовленням в системі підготовки іноземних студентів. Відповідно до першого – вивчення мови спеціальності починається з вивчення мови фаху (спеціальний курс вступу до наукового стилю мовлення, до загальноосвітніх та до профільних дисциплін, а за другим – спочатку формують достатній рівень володіння мовою а на матеріалі навчальних текстів, а вже потім переходити до наукових.

Як зазначає автор праці, своєрідним компромісом між цими поглядами виступає концепція Центру міжнародної освіти ЛНУ ім. І. Франка, де профільні дисципліни пропонують з другого курсу на базі курсу української мови та розвитку мовлення плюс загальнонаукова термінологія.

У становленні методики викладання УМІ виокремлено три періоди.

1) 20-і рр. ХХ ст. – 1991 р. – викладання УМІ в нечисленних зарубіжних

інституціях, спорадична поява навчальних видань, в основному за кордоном, зорієнтованих переважно на носіїв англійської мови.

2) 90-і рр. ХХ ст. – початок 2000-х рр. (від перших спроб комплексного теоретичного осмислення напрямків розвитку молодшої гілки лінгвометодичних досліджень й усвідомлення проблем до закладення підвалин методики навчання УМІ.

3) сучасний етап – активний науковий пошук з методики викладання УМІ в різних напрямках.

Г. Швець показала широку палітру сучасного дидактичного матеріалу, розбивши його на 13 груп, де схарактеризовано кожен вид навчальних книжок і перелічено усі видання. А їх охоплено аж 500! На порядку денному – лінгводидактична підготовка майбутніх викладачів української мови як іноземної, бо “без володіння методикою викладання української мови як іноземної заняття не досягають мети і, що ще прикріше, призводять до нерозуміння і несприйняття матеріалу іноземними студентами”, – констатує авторка.

Розглядаючи психолого-педагогічні та лінгвістичні засади формування вторинної мовної особистості, дисертантка наголошує, що сьогодні на перший план вийшов антропоцентричний підхід, який “змінює акценти в меті мовного навчання – не знання про мову і навіть не знання мови, а формування мовної особистості, здатної ефективно здійснювати міжкультурну комунікацію”. В центрі інтересу різних лінгвістичних наук опинилася людина. Авторка детально розглянула й розкрила задекларовані на початку поняття “мовна особистість”, “вторинна мовна особистість”, “двомовна особистість”, їхнє трактування у працях європейських вчених, окреслює параметри мовленнєвої здатності, що вимірюється: рівнями мовної системи, видами мовленнєвої діяльності, рівнями розвитку мовленнєвої здатності (правильності, швидкості, насиченості, адекватного вибору, адекватного синтезу). Ці поняття чітко окреслені прописані.

Ганна Дмитрівна формулює чітко визначення “вторинної мовної особистості”, яка охоплює сукупність здібностей, лінгвістичних і соціолінгвістичних знань, мовних та мовленнєвих умінь і навичок, комунікативного досвіду, що визначають можливість ефективного використання нерідної мови для взаємодії з представниками іншої національної культури.

А щоб цього досягти, слід продумати методи, форми і засоби її навчання. Одними із таких автор бачить навчальну текстотеку, пов’язану з лінгводидактичними стратегіями моделювання, що охоплює як створення моделі тексту, так моделювання тексту. Навчальна текстотека охоплює тести побутової, професійної, навчальної та суспільної сфер, кожна з яких поділяється на низку притаманних тій чи іншій сфері текстів, різних за тематикою і принципами відбору.

Слід зазначити, що кожна думка, кожний постулат цього наукового дослідження містить детальний історичний огляд праць, у яких автори порушували це питання. Це, по суті, своєрідна довідкова енциклопедія, яка стане у пригоді усім, хто вирішив займатися викладанням української мови як іноземної.

Окрема увага дослідниці приділена роботою з професійними текстами, які б не лише сприяли засвоєнню мови в певному напрямку, а й дозволяли б ознайомлюватися з фаховими термінами, поступово занурюючись у мову професії. Формування мовної компетентності в науковому мовленні, на думку авторки наукової праці, має базуватися на: 1) здатності адекватно розуміти науковий текст українською

мовою та аналізувати його структуру, 2) правильному й доречному використанні типових лексико-граматичних конструкцій наукового стилю і необхідних термінів при відтворенні й трансформації вихідного тексту та продукуванні самостійного висловлення на певну тему за спеціальністю, 3) умінні здійснювати аналітико-синтетичну переробку інформації наукового тексту і продукувати вторинні тексти: тези, анотацію, реферат тощо. А це свідчить **про значно вищі вимоги до текстової компетентності іноземного студента-гуманітарія.**

Детально прописані у роботі уміння й навички, спрямовані на формування наукового мовлення чужомовного студента, окреслено основні завдання, поставлені перед тими, хто навчатиме таких студентів. Окрім наукових текстів, значна увага в роботі приділена навчальним текстам (модельованим, відібраним), описано структуру та модель навчальної текстотеки, особливості її застосування у навчальному процесі. Не оминула увагою авторка й тексти краєзнавчого спрямування на матеріалі посібника “Знайомтеся: Київ”.

Від науково-навчального тексту Г. Швець плавно перейшла до художнього. Так само скрупульозно й детально вона розглядає роль художнього текстового матеріалу в навчанні мови, принципи його добору та адаптації, характеризує лінгводидактичний матеріал окремих жанрів художніх творів, презентує систему робіт з художнім текстом у навчанні іноземців.

Детально описано чинники, які визначають ефективність того чи іншого навчального матеріалу, лінгводидактичні можливості окремих жанрів.

Ганна Дмитрівна створила комплексну систему завдань для роботи з художнім текстом у навчанні української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей, з’ясувала можливості окремих фольклорних і літературних жанрів у навчанні УМІ. Серед українських авторів домінують Т. Шевченко, М. Коцюбинський, Леся Українка, Г. Тютюнник, В. Сухомлинський, що увійшли до посібника “Читаймо українською”. Розділ містить вкраплення конспектів практичних занять, де висвітлено різні прийоми роботи з творами перелічених письменників.

Важливу роль у навчанні відіграє лінгводидактичний аналіз тексту, який допоможе розкрити його фактуальну, концептуальну й підтекстову інформацію, формуватиме лексико-граматичні навички, розвиватиме усне й писемне мовлення. Впроваджуючи ідею текстоцентризму як одного з провідних принципів навчання мови, Г. Швець обґрунтовує свою ідею тим, що: *текст виступає продуктом, засобом та об’єктом комунікації, тож оволодіння будь-якою іноземною мовою базується на роботі з текстом, що забезпечує вивчення мовних одиниць і явищ не ізольовано, а у зв’язках один з одним (семантичних, граматичних, синтаксичних, стилістичних).* Окреслює авторка й коло методів ефективної роботи з текстом, серед яких групова робота, проєктна технологія, ігрові технології (мовні й мовленнєві), дискусії, кінозанняття, екскурсії (реальні та віртуальні), творче письмо тощо. Усе детально описано, прокоментовано, проілюстровано прикладами з власної практики. Приємно, що у тексті посібника згадані науковці нашої кафедри, які плідно і творчо працюють у цьому напрямку.

Нам видається, що рецензована праця – справді унікальний теоретико-практичний матеріал з методики викладання української мови як іноземної, де детально не лише описано, а й продемонстровано застосування методу текстоцентризму для навчання студентів-іноземців гуманітарного спрямування. Це своєрідний посібник

для усіх, хто цікавиться викладанням української мови як іноземної, займається цією діяльністю або вчиться це робити.

Книга містить перелік опрацьованої літератури, що охоплює близько тисячі позицій, детальні й глибокі екскурси в історію кожного питання. Рекомендується науковцям, викладачам української мови як іноземної, студентам-філологам, які спеціалізуються в цій спеціальності.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2021

доопрацьована 27.03.2021

прийнята до друку 05.04.2021

TEXT-CENTRISM AS A METHOD OF FOREIGN STUDENTS TEACHING

(Review of the monograph by G. Shvets. Theory and practice of teaching the Ukrainian language to foreign students of humanities. – Kyiv : Phoenix, 2019. – 529 p.)

Iryna Kochan

Ivan Franko National University of Lviv

Department of Applied Linguistic

1 Universitetska Str., room 233, 79001, Lviv, Ukraine

phone: 032 239 43 55

e-mail: kim1950@i.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8392-6199>

The review describes the monograph of “Theory and practice of teaching of the Ukrainian language to foreign students of humanities” by Kyiv researcher Hanna Shvets. Text-centrism is defined as the leading author’s method of foreign students teaching. The subjective and objective factors of efficiency of the student and the teacher cooperation, psychological-pedagogical and linguistic bases of the formation of the secondary language personality and others are analyzed. The basic directions of system of the Ukrainian as a foreign language teaching declared by the monograph are reviewed: 1) Ukrainian as a language of specialty. 2) Ukrainian as a second foreign language within the framework of traditional Slavic studies. 3) Ukrainian language as a component of the system of training specialists in Ukrainian studies. 4) Ukrainian language in the system of training international specialists. 5) Ukrainian as the third foreign language. 6) Ukrainian as a subject of independent choice of the student.

The sociology of the speech environment at the capital, the statistics of the growth of the foreign contingent in recent years at the universities have been very accurately and topically revealed, as Ukraine has become attractive at the market of educational services. The ambiguous language situation in Ukraine determines specific accents: 1) conflict of coexistence within a single territorial community of several language personalities; 2) the negative impact of bilingualism; 3) the need to form a nationally conscious linguistic personality.

The author of reviewed work outlines the range of methods of effective work with the text, including group work, project technology, game technologies (language and speech), discussions, film classes, excursions (real and virtual), creative writing.

It is concluded that the reviewed work is a valuable theoretical and practical material of the methodology of teaching of the Ukrainian as a foreign language.

Key words: text-centrism, Ukrainian as a foreign language, bilingual personality, secondary language personality, language politics.